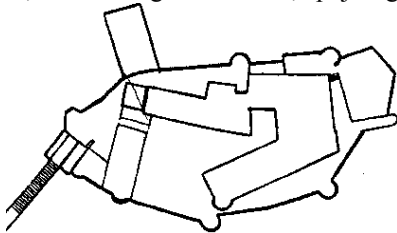

ŽIVOPISENE I ROMANTIČNE UTVRDE OZALJ I RIBNIK

Utvrda se **Ozalj** s vremenom pretvorila u pravi dvorac, i već je odavno opjevana, te pripada našim najpoznatijim i najspominjanijim zankovima. Tome ponajprije pridonosi njegov položaj na vapnenačkoj stijeni iznad bistre Kupe, ali i činjenica što je bio središtem kulta tragične pogibije Zrinskih i Frankopana koji se počeo širiti nakon 200. obljetnice pogibije. Uostalom, 30. travnja, dan kada su 1671. smaknuti Petar Zrinski i Fran Krsto Frankopan, dan je i grada Ozlja.

Brojni su nalazi prapovijesnog života otkriveni upravo na ozaljskoj hridi, a ima i tragova mamuta, špiljskog

Tlocrt ozaljske utvrde

medvjeda te okamina raznih školjaka, budući da se radi o rubnom području nekadašnjega Panonskog mora. Pronađeni su tragovi života iz mlađega kamenog i brončanog doba, a dugo se vjerovalo da je Ozalj zapravo stara rimska Azelija, koja se ponegdje spominjala i u 8. st., ali za to osim sličnosti imena nema nikakvih dokaza. Ozaljski je kraj bio pogranična zona prema Panoniji i pod upravom Akvileje pa su neznatni tragovi rimske prisutnosti ipak pronadeni. Prema jednoj franačkoj ostruzi nađenoj pokraj ulaza u utvrdu, u vanjskom kamenom zidu, postoje pretpostavke da je na istom mjestu postojala najstarija utvrda koja je omogućila dugotrajan otpor kneza Ljudevita Posavskog franačkoj okupaciji u 9. st.

Jačanjem Ugarskog Kraljevstva u 11. st. pod Arpadovićima i osnutkom Zagrebačke nadbiskupije 1094.

PICTURESQUE AND ROMANTIC FORTRESSES OZALJ AND RIBNIK

The Ozalj fortress, located on the stone cliff perched above the Kupa river, is one of the best known fortifications of this type in Croatia. In fact, it is a very old stronghold which has been converted, in the course of numerous renovations, into a castle. The popularity of this bourg is primarily due to the fact that this was the joint castle of noble families of Frankopan and Zrinski and the scene of the unlucky Zrinski-Frankopan conspiracy which significantly marked the history of Croatia. The castle accommodates a museum and a library and is in a relatively good state of repair although a radical renovation is however needed. The nearby Ribnik is an example of a valley-type castle surrounded from all sides with water, which is quite a rarity in Croatia. This castle, as of recently in private hands, is also in a relatively good condition.

dolazi do jačanja velikih feudalnih obitelji. Vjeruje se da su kamenu utvrdu Ozalj dodatno utvrdili i proširili moćni plemići iz plemena Goričkog – Babonići, čiji su glavni posjedi bili u Slavoniji. Inače se stara gorička župa prostirala na prostoru između Gvozda i Kupe, a središte

joj je bila Gorica, koja se poslije prozvala Budački ili možda Steničnjak. Na prostorima između Kupe i Krke, u povelji *Marchia Hungariae* iz 1195., spominje se kao vlasnik Stjepan I. Gorički, inače prvi Babonić (Baboneg). Vjerojatno im je Ozalj služio kao branik od provala

Ozalj na stiliziranom crtežu iz 18. st.

njemačkih knezova koji su tada vladali Kranjskom, Koruškou i Štajerskom. Prodor Tatara u Hrvatsku 1242. ubrzao je izgradnju kamenih utvrda na nepristupačnim mjestima, poput ovog na ozaljskoj hridi. Upravo su te godine Baboneg I. i Stjepan II. dobili od kralja Bele IV. povlastice za vojne zasluge, kojima su oslobođeni plaćanja kunovine i upletanja bana u upravljanje njihovim posjedima.

U kasnijim listinama iz 13. stoljeća spominju se borbe Babonića s plemenima Gisingovaca i Frankopana te njihovim mirenjem pod Ozljem. Neko su se vrijeme vodile borbe između kraljeva i Babonića za Ozalj s promjenjivim uspjehom, a onda su ga Babonići konačno izgubili 1327. u borbi s kraljem Karlom Robertom. Kasnije je kralj Žigmund Ozalj najprije založio, a potom 1398. prodao Frankopanima za 42.000 forinti. Kupili su ga slavni Nikola IV. Krčki (inače prvi Frankopan) i njegova majka Ana. Nakon Nikoline smrti sinovi su podijeli golemo imanje, a Ozalj i Ribnik, zajedno s Grižanima, dijelom Senja i Krka dobio je Nikola V. (1461.-1456.), drugi po starosti od devetoro braće. Naslijedio ga je njegov sin Bartol X. (1458.-1474.) koji je veći dio svog mirnog života proveo u Ozlju i potom umro bez nasljednika. Imanje je preuzeo njegov stric (najstariji Nikolin sin) Stjepan II. (1416.-1481.), koji je bio hrvatski ban i kapetan Kranjske jer je preko svoje supruge Izote d'Este bio vezan s njemačkim plemstvom preko Kupe. Grad Ozalj je vrlo brzo prepustio na upravljanje svome sinu Bernardinu (1453.-1530.).

U vrijeme vladavine kneza Bernardina Ozljem su najčešće upravljali njegovi sinovi Matija i Ferdinand, a u to se vrijeme u Ozlju bilježe i prve provale Turaka. Tako je 1511. provalilo 2000 Turaka pokraj Modruša i opustošilo okolicu Ribnika, usput paleći i crkve i sela. Prešli su Kupu i poharali Kranjsku oko Metlike. Pri povratku su popalili okolicu Ozlja i u jednoj pećini (vjeruje se da je to

današnja špilja Vrtlovka) zarobili 300 skrivenih stanovnika, zajedno s jednim plemićem.

Bernardin je bio najmoćniji velikaš svog vremena u Hrvatskoj, a nadživio je i svu svoju djecu. Kad je umro naslijedili su ga malodobni unuci (djeca Ferdinanda) Stjepan III. Ozaljski (umro 1577.) i Katarina Frankopan Ozaljska (umrla 1562.). Katarina se udala za slavnoga sigetskog junaka Nikolu IV. Šubića Zrinskog (1508.-1566.) koji je Ozalj dobio 1544. darovnim ugovorom, a u njezga se i preselio nakon pada Zrina. Poslije smrti Stjepana, posljednjeg muškog člana ozaljske loze Frankopana, svi su njihovi posjedi pripali Zrinskim.

Ban Petar Zrinski (1621.-1671.)

Naslijedili su ga Stjepanovi nećaci - Juraj, Nikola i Krsto Zrinski. Tada je nastala prava jagma za frankopanskim posjedima koje je svojatao kralj te knezovi Frankopani Tržački, koji su se smatrali baštinicima frankopanskih posjeda. Svađe su izglađene kada su Zrinski 1580. odstupili Frankopanima Tržačkim neke svoje posjede, a potom su dobili i kraljevu potvrdu. Neko vrijeme gospodar Ozlja Jurjev mlađi sin Juraj, koji je bio hrvatsko-slavonsko-dalmatinski ban i koji je umro pošto je navodno otrovan 1626. Potom gospodari Ozlja postaju njegovi malodobni sinovi Nikola (1620.-1664.) i Petar (1621.-1671.).

Oni su bili utemeljitelji Ozaljskoga književnog kruga zasnovanog na tronarječnom književnom jeziku s prevladavajućom čakavštinom. U krug su bili uključeni pisci Juraj Ratkay Velikotaborski i Franjo Glavinić, a njegov je član bio i prior obližnjega pavlinskog samostana u Sveticama Ivan Belostenec, koji je napisao enciklopedijski rječnik *Gazophylacium*. Zanimljivost jest da je Nikola (inače hrvatsko-dalmatinsko-slavonski ban) bio jedan od najznačajnijih mađarskih baroknih pisaca, a glavno mu je djelo *Adriai tengernek syrenai* brat Petar (također hrvatski ban) preveo i prepjevao na hrvatski kao *Adrianszkoğa mora syrena*.

Fran Krsto Frankopan (1643.-1671.)

Petar se 1641. oženio Anom Katarinom (1625.-1673.), kćeri karlovačkog generala kneza Vuka II. Krste Frankopana Tržačkog, tako da su veze Zrinskih i Frankopana višestruko pojačane. Nikola je bio vođa urote protiv Habsburgovaca jer je bio nezadovoljan neaktivnošću oko oslobađanja okupiranih hrvatskih i ugarskih krajeva. Nakon njegove pogibije (u lovu ga je smrtno ranio vepar) na banskoj ga je stolici naslijedio brat Petar, koji ga je ujedno naslijedio na čelu urote. Brojnim se hrvatskim i ugarskim urotnicima pri kraju pridružio i njegov šurjak Fran Krsto Frankopan, vjerojatno najslavniji

naš pjesnik iz tog vremena. Svoga je supruga u uroti odlučno podržavala Katarina Zrinski, koja je obavljala i povjerljive misije u kontaktima s francuskim dvorom. U spisima suvremenika prikazana je kao začetnica i pokretačica cijele urote. Nakon sloma urote dospjela je u nemilost, ali je u istrazi na sebe preuzela svu odgovornost. Umrla je u zatočeništvu u samostanu dominikanki u Grazu. Bavila se književnim radom, a najpoznatije joj je djelo molitvenik *Putni tovaruš*. Valja reći da je u urotu bila uključena i najstarija kći Petra i Katarine Zrinski – Jelena, koja je bila udana za moćnoga ugarskog velikaša i sedmogradskog kneza Franju Rákóczyja, također sudionika urote. Nakon njegove smrti 1676. preudala se za vođu ugarskih protucarskih pobunjenika grofa Emerika Thökölyja, koji se u austro-turskom ratu borio na strani Turaka. Istaknula se kao odvažna braniteljica grada Munkácsa kojega je tri godine opsjedala carska vojska. Četiri je godine potom provela u zatočeništvu u bečkom samostanu, a razmijenjena je za jednoga carskog generala. Nakon Karlovačkog mira 1699. otišla je sa suprugom u Tursku, gdje je umrla 1703. u Nikomediji u Maloj Aziji.

Ozalj je nakon smrti Nikole bio središtem goleme Zrinske poludržave koja se prostirala od Mure do Jadranskog mora. To je ujedno bilo i središte pobune za oslobođenje zemlje od habsburške vlasti. Na Ozlju se nalazilo i najviše od golemog bogatstva Zrinskih i Frankopana s mnoštvom srebrnine, srebrom i zlatom ukrašenog oružja, draguljima obloženoga oružja i konjske opreme, kočija, dragocjenih sagova i slika, mnoštvo rijetkih knjiga, lusteri, tapeta, oklopa, ruha, kabanica, stolnog i posteljnog rublja, madraca, suđa, zrcala, pokućstva i puno platna, svile i brokata te koza, ovaca, žita, vina, masla i sl. Sve su to nemilice 1570. zaplijenili vojnici karlovačkog generala Josepha Herbensteina, pod komandom baruna Fridricha Saurera. Kao i drug-

Ozaljska Munjaru i slap pored nje

dje, njemački su vojnici trgali ključanice s vrata i stakla s prozora.

Za ilustraciju o kojem se neprocjenjivom blagu radilo dovoljno je priložiti opis otuđene konjske banske opreme. Sastojala se od uzda te prsnog i stražnjeg remena koji su bili obloženi pozlaćenim srebrom i 74 tirkiza, 139 malih smaragda i rubina, oglavnikom od 54 tirkiza i 166 manjih rubina i smaragda, srebrnim i pozlaćenim naglavnim nakitom za konja (na čelu) u obliku mjeseca, ukrašenog sa 32 razna dragulja te posebnim svilenim oglavnikom ukrašenim srebrom.

Iako je gotovo sav imetak Zrinskih bio zaplijenjen, ipak je polovica imanja pripala mladom knezu Adamu Zrinskom, nećaku Petrovu i sinu bana Nikole. Tako je ozaljsko imanje podijeljeno na dva dijela, jedan fiskalni kojim je upravljala Ugarska komora, a drugim je dijelom upravljao Adam Zrinski. No 1691. Adam je stradao u bici kod Slankamena, pa se njegova udovica grofica Lamberg odrekla svih svojih prava na imanje, a Austrijska je komora iz Graza od ugarske otkupila imanja Brod na Kupi, Čabar, Ozalj i Ribnik za 500.000 forinti.

Komora je početkom 18. stoljeća prodala Ozalj s posjedom grofovima Juliju i Benvenutiju Petazziju za njihova imanja u Istri. Poslije je posredovanjem kralja Karla III. 1725. Ozalj s Grobnikom i Brodom kupio španjolski grof Raimudo de Villana Perlas. U to je vrijeme, posebno za uprave njegova sina Franje, Ozalj pretrpio najveće promjene i dobio popuno nov izgled, onakav kakvog i danas poznajemo, ali je mnogo starih i vrijednih dijelova do temelja porušeno.

Grof Perlas je 1766. prodao uvećano imanje Ozlja, zajedno s Brodom i

Pogled s mosta na ozaljsku utvrdu i dvorac

Stijena i jugoistočni dio utvrde

Grobnikom, grofu Teodoru Bathyanju, a prodaju je odobrila i kraljica Marija Terezija. Grof Bathyany bio je daleki rođak sigetskog junaka Nikole Zrinskog, a nadgradio je sjeverno krilo dvorca te jednu novu zgradu. Bathyany je mnogo učinio za razvoj Ozlja otvaranjem tvornice platna, ciglane i nadaleko znanog staklenika.

Grof Gustav Bathyany prodao je 1872. sva svoja hrvatska imanja plemićkoj obitelji Thurn i Taxis iz njemačkog grada Regensburga. Tada su porušena unutrašnja vrata u utvrdi i jedna zgrada do gradskog zida, od čije su građe izgrađene neke zgrade u Ozlju i Karlovcu. Tada je i nešto preostalog pokućstva iz vremena Zrinskih, Perlasa i Bathyanja otpremljeno u njemačko središte knezova Thurn i Taxis. U to vrijeme u dvorcu je dio prostorija izdvojen za školu i za stan učitelja.

Družbi *Braća hrvatskog zmaja*, utemeljenoj 1905. na zasadama svjetovnog bratstva hrvatskog i ugarskog plemstva iz 1408., darovao je vlasnik ozaljskog dvorca Albert Thurn i Taxis 1928. dvorac s pripadajućom zemljištem bez ikakvih uvjeta, osim za interes i dobrobit hrvatskog naro-

da. U ime Družbe darovnicu je preuzeo suosnivač i voditelj Emilij Laszowski, ugledni povjesničar i arhivist, koji je i sam kao odvjetak plemićke obitelji Šufflay rođen u obližnjem zamku Brlog, od kojega danas

ima tek malo tragova. Družba je inače pod geslom "Pro aris et focis, Deo propitio (Za žrtvenike i ognjište, s Božjom milošću) bila izrazita hrvatska kulturna udruga bez političkih konotacija, koja je promicala etičke i kulturne vrijednosti, jačala nacionalnu svijest i posvećivala se prosvjetiteljskom i socijalnom radu. Družba je, kao što je već rečeno, mnogo učinila za popularizaciju kulta Zrinskih i Frankopana.

Iz darovnice kojom su *Braća hrvatskog zmaja* dobila dvorac u Ozlju vrijedno je kao zanimljivost izdvojiti kako je u njoj gotovo sve predviđeno. Predviđeno je kome Ozalj pripada ako Družba bude ukinuta (Družba je bila ukinuta 1945.), ali je predviđeno i da se ukoliko ponovno bude uspostavljena ista ili slična udruga, Ozalj mora njoj vratiti na upravljanje, ako za to bude interesa. Družba je obnovljena 1990., a nedavno je na upravu ponovno dobila ozaljski zamak. U dvorcu je u međuvremenu djelovalo narodno sveučilište *Ivan*

Pogled na sjeverozapadni dio utvrde

Belostenec, s muzejskom postavom i knjižnicom.

Za povijest same utvrde i gradića koji je oko nje nastao, potrebno je navesti jedan događaj iz 1329., nakon

cima obećao brojne povlastice. Tako je postupno nastalo naselje Podgraj koje se i danas tako zove.

Za kompletnu sliku Ozlja valja istaknuti da je stotinjak metara od živo-

lovca. To je postrojenje HE *Ozalj*, poslije je na drugoj obali izgrađeno novo i suvremeno postrojenje, koje svojom imponzantnom neoklasicističkom arhitekturom privlači brojne posjetitelje. Između dva električna postrojenja izgrađen je umjetni betonski slap.

Također treba reći da je kroz samu stijenu na kojoj se nalazi ozaljski zamak 1912. probijen tunel za željezničku prugu Karlovac – Ljubljana. To je još jedna u nizu ozaljskih neobičnosti.

Od stare i prvobitne utvrde gotovo da ništa nije sačuvano. U utvrdu, koja je s vremenom potpuno pretvorena u dvorac, ulazi se preko grabe. U samoj je grabi smješten stup koji je malo remek-djelo klesarstva i ratnog graditeljstva. Na trokutnoj je osnovi sazidana konzolna četverostrana prostorija sa strijelnicama na svakoj strani. Iz tog se stupa i kule branio pristup jarku oko utvrde.

Ulazna je kula izgrađena 1599., o čemu svjedoči i zapis u podnožju obližnje polukule, kojih ima pet u zidu što okružuje cijelu utvrdu. Vjerojatno se još do 1821. most podizao, a o tome svjedoče sačuvani kolotur-

Ulaz u utvrdu

što su Babonići izgubili svoja imanja oko Kupe i Save. U to je vrijeme ispod utvrde postojalo slobodno kraljevsko mjesto koje je često stradalo od susjednih Nijemaca iz Kranjske i Štajerske, zakletih neprijatelja kralja Karla I. Roberta Anžuvina. Stoga ih je ban Mikac Prođavić preselio uzvodno na mjesto gdje su se mogli lakše braniti, na poluotok nastao meandrom Kupe, nazvan otok Ključ ili otok Svih Svetih. To je današnje selo Trg na Kupi značajno po tome što je jedno od rijetkih srednjovjekovnih seoskih naselja nastalih planškim putem, s očuvanim elementima tradicionalnog urbanizma i tradicionalne gradnje, a s izuzetno bogatom etnografskom baštinom. Selo je dugo vremena imalo tradicionalne slobode i prava koje su poštovali mnogi gospodari Ozlja. Pusto selo pod Ozljem ponovno je počeo naseljavati knez Bernardin Frankopan poveljom iz 1479. kada je budućim stanovni-

pisne utvrde pokraj mosta 1908., na mjestu nekadašnjeg mlina, izgrađena jedna od prvih naših električnih centrala - tzv. *Munjara grada Kar-*

Kula kao stup ispod prilaznog mosta

nici. S lijeve strane bila je ili oružana ili posebna kapelica, a desno su bile neke građevine građene u 19. stoljeću koje su poslije uklonjene. Sve je ostalo pregrađeno u dvor s prostranim odajama, tek je kapela, koja je nedavno obnovljena, sačuvala svoje gotske elemente. Na početku sjevernog dijela dvorca nalazi se kvadratna kula koja je, kako se pretpostavljalo, a potvrdila su to i nedavna arheološka istraživanja, najstariji dio utvrde. No i ta je kula, baš kao i kapelica, pretrpjela radikalne promjene u 18. st. pa joj je gotovo nemoguće vratiti prvobitni izgled. Szabo

kata, a kad se uđe u predsoblje, desno se nalazi prostorija s velikim četverostranim prozorima, s gotskim kamenim gradskim rubovima, a s lijeve je strane kamena podloga doprla gotovo do prvog kata. Na drugom je katu uz predsoblje samo jedan veliki prostor s pet na vrhu zao kruženih prozora i sjedalima sa strane. Najvjerojatnije je to bila velika dvorana Zrinskih, koja je poslije pregrađena drvom služila kao žitnica. Iz predvorja vodi drveni hodnik do najstarije četverostrane kule koja je, kako se vjeruje, negdašnja branič-kula. U predsoblju je dugo bila plo-

što nema nikakva grijanja, a to vrijedi i za knjižnicu, što im znatno smanjuje vrijeme kada mogu biti dostupni publici.

Naknadno smo saznali da su bila pripremljena idejna rješenja i projekti obnove, koje je na temelju istraživanja konzervatora Vinka Štrkalja, prof., i u suradnji s tvrtkom *Conex* d.o.o iz Zagreba izradio Željko Kovačić, dipl. ing. arh. Taj je projekt predviđao autentičnu obnovu sjevernog krila dvorca i uređenje tog dijela za muzejsku zbirku. Sadašnji bi se dio u kojem je smješten muzej preuredio u hotelski i ugostiteljski objekt, što je dvorcu s mnoštvom posjetitelja zaista nužno. No sada je sve zapelo zbog promjene vlasnika i obnova će vjerojatno neko vrijeme pričekati. Valja ipak zaključiti da je u međuvremenu, dakle od Drugoga svjetskog rata do danas, valjda i stoga što je njime upravljalo pučko otvoreno učilište, dvorac ipak dobro održavan i mnogi su njegovi sadržaji popravljani ili obnovljeni.

Sudbina je zamka **Ribnik**, koji je smješten jugozapadno, srodna sudbini Ozlja. Posjed Ribnik naprije su držali Babonići, potom ban Mikac Prodanić, a od 1394. Nikola IV. Frankopan. Frankopani su zamak najvjerojatnije podignuli i izgradili u obliku koji je uglavnom i danas sačuvan. Od 1576. u posjedu je Zrinskih, a nakon tragične bune u posjedu je grofova Petazzijevih. Ipak od 1839. u njemu stanuje general Filip Vukosović, graditelj Lujzinske ceste. Poslije ga je u vlasništvo dobio Josip pl.

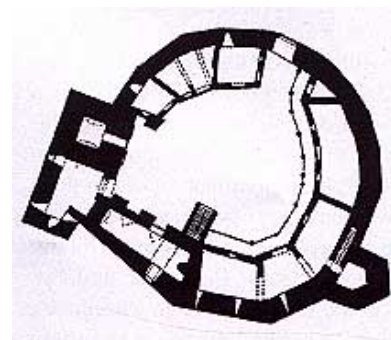
Detalj dvorišnog dijela

je po brojnim gotičkim lukovima u zidovima zaključio da je u tom sjevernom krilu nekada bio nekakav samostan. Također je utvrdio da je istočni dio vrlo kasno nadograđen. Zaključio je to stoga što na podrumskim vratima piše godina 1814.

Na samoj litici iznad Kupe, iznad tunela sa željezničkom prugom, diže se tzv. žitnica, zapravo srednjovjekovni palas, iako ga je sigetski junak Nikola Zrinski izgradio razmjerno kasno, a što se lijepo vidi na natpisu iznad vrata na prvom katu (NICO COM ZR 1556). Zgrada ima dva

ča od crvenog mramora s grbom Frankopana, za koji Laszowski tvrdi da je najstariji grb takve vrste igdje pronađen. Južni krak dvorca spojen je preko istočnog bloka sa sjevernim krakom i izgrađen je znatno kasnije. No i u najstarijim dijelovima utvrde izvorne je dijelove moguće pronaći tek u fragmentima.

Nedavno smo posjetili dvorac i zaključili da je unatoč svojoj živopisnosti u prilično jadnom stanju. U južnom su kraku dvorca smješteni muzej i knjižnica. Muzej zaista ima dobru i kvalitetnu postavu, ali iznenađuje

Tlocrt utvrde i dvorca Ribnik

Gall, koji ga je tijekom 19. stoljeća održavao i vjerojatno njemu treba zahvaliti što su utvrda i dvorac i danas pod krovom.

Riječ je o pravom primjeru vodenog zamka (*Wasserburga*) koji su u nas relativno rijetki, a najbliži je po izgledu onom u Đurđevcu. Ribnik je, baš kao što mu ime kaže, bio okružen jarkom s ribnjakom. Nalazi se u močvarnoj nizini potoka Obvrh, a u istoimenom se obližnjem selu rodio Juraj Križanić (1617.-1683.), slavni znanstvenik, polihistor i misionar te zagovornik panslavenskog jedinstva. U ovu se utvrdu ulazilo pokretnim mostom. Građena je na dva kata, dijelom iz dobro klesana kamena, a tlocrtna je osnova u obliku nepravilnog kruga. Budući da se u ravnici obično grade pravilni oblici, jer je utvrdu potrebno braniti sa svih strana, pretpostavlja se da je možda imao neke drugačije prijašnje oblike. Na to upućuju i različite debljine zidova.

Ulaz je nekada bio s istočne strane, gdje je bila smještena i četvrtasta branič-kula, koja je, kako se pretpostavlja, bila vrlo visoka. Nasuprot njoj smještena je peterokutna kula s kaminom. Između obiju kula nižu se zgrade u obliku vijenca, koje okružuju unutrašnje dvorište, oko kojega su izgrađene arkade. Sadašnji je ulaz smješten na južnoj strani.

Iz zračne je slike moguće uočiti rub močvare, a na granici su se smjestile seljačke kuće i viša vegetacija. Vjerojatno je potok, što i danas protječe dolinom, nekad obilnije naplavljavao ovo područje.

Nekad je domet ratnih sprava bio neznan, pa su jaki zidovi i duboki jarci bili dovoljna obrana. Da je Ribnik pripadao uglavnom vremenu kada su se borbe vodile hladnim oružjem svjedok su najstarije strijelnice – jednostavni dugoljasti urezi u zidu. Vjerojatno se zamak tek kasnije prilagođivao vatrenom oružju.

Na ovoj lijepoj i dobro očuvanoj utvrđi sačuvan je niz kasnogotičkih renesansnih arhitektonskih detalja,

Pogled na ribničku utvrdu

poput dovratnika, prozora, dijela strijelnica i izljeva.

Za nedavna smo posjeta ustanovili da ova utvrda i dvorac djeluje zaista impresivno, gotovo zbunjujuće u svom travnatom okruženju. Taj zamak okružen drvećem djeluje pomalo romantično, a taj dojam posebno pojačava nekoliko seljačkih kuća pokrivenih slamom, smještenih uz sjeverozapadni rub zamka. No te su kuće očito tu da podsjetite na nekadašnja vremena. Iako je zamak u cijelosti otkupila izvjesna gospođa iz inozemstva, koja se predstavlja kao Ingrid de Lupis, princeza de Frankopan, nisu se mogli uočiti nikakvi tragovi namjeravane buduće obnove. Jedino su uz dvorac stajala velika televizijska reportažna kola, koja vjerojatno romantični srednjovjekovni izgled Ribnika žele iskoristiti u nekim prikladnim emisijama.

Upravo to da se neko pokušava predstaviti kao odvjetak Frankopana, kao najslavnijega hrvatskoga plemićkog roda, iako oni nikada nisu bili prinčevi, dakle predstavnici kraljevskih dinastija, njihova je moć i slava bila izuzetna, kad se eto i tri stoljeća nakon izumiranja pojavljuju neki koji bi htjeli uzeti barem dio njihove slave i moći. Na toj se slavi prije stoljeće

i pol "grijao" i neobični maršal i markiz Laval Nugent.

Uostalom o Frankopanima valja nešto reći i stoga što se u ovom pregledu hrvatskih utvrda od njih potpuno rastajemo, budući da su Ozalj i Ribnik bile njihove najsjevernije utvrde, iako su ponekad, no samo privremeno, držali i neke utvrde iznad rijeke Kupe.

U Europi, točnije u Hrvatskoj i Italiji, postojale su tri potpuno odvojene grane Frankopana koje nisu bile ni u kakvom međusobnom srodstvu, iako su se međusobno čak i nazivali rođacima. Bile su to obitelji s prezimenom de Frangipanibus, odnosno Frangipane ili Frankopan odnosno Frankapan, a ovo posljednje, iako nije uvriježeno, neki povjesničari žele silom, ili iz njima samo shvatljiva hira, naturiti. Jedna je od tih obitelji, zapravo jedina autentična, živjela je u Rimu i okolici, druga je bila u Hrvatskoj (krčki knezovi), a treća je bila u Furlaniji i bili su gospodari Castella. Potonje su se obitelji, u Hrvatskoj i Furlaniji, počele koristiti imenom Frangipane tijekom 15. stoljeća. Bili su u intenzivnim međusobnim kontaktima, kurtoaznim, političkim ili onim vezanim uz posjede.

Prvi spomen jednoga rimskog Frankopana nalazimo u ispravi iz 1040. gdje se spominje izvjesni "Leo qui vocatur Fragapane" (Leon zvani Fragapane), dakle lav koji lomi kruh (fraga pane = lomi kruh), a upravo su dva lava koji lome kruh grb koji povezuje sve Frangipane odnosno Frankopane. U Rimu su članovi te obitelji gospodarili tijekom 11. i 12. stoljeća te posjedovali značajne rimske spomenike i stanovali u palači rimskih careva na Palatinu, a kasnije su izgradili raskošnu palaču uz San Marco. Obitelj je dala dva sveca – Ottonea (1040.-1127.) i Giacomu dei Settesoli (1190.-1239.). Posljednji je potomak ove obitelji preminuo 1654. u svojoj palači u Rimu.

Prvi poznati krčki knez Dujam spominje se 1118., a od njega je potekla dinastija koja je s toliko sjaja cvala u Hrvatskoj dok nije skončala smrću Frana Krste Frankopana 30. travnja 1671. u Bečkom Novom Mjestu. Nikola ili Mikula IV. (umro 1432.) imao je goleme posjede i bio je najmoćniji velmoža ondašnjega Hrvatskog Kraljevstva. To je ujedno bio i prvi krčki knez koji je posegnuo za rimskom obitelji Frangipane kao svojim precima. Prema sačuvanim ispravama Nikola se prvi put naziva Frangipanebus 8. kolovoza 1422. Godine 1430. uputio se u Rim i od pape Martina V. primio ispravu u kojoj se ne samo potvrđuje rimsko podrijetlo krčkih knezova, nego se izričito tvrdi da potječu od pradavnih, još postojećih Frangipana. Rimski su Frangipani, koji su tada već pomalo bili na zalasku svoje moći, svoga hrvatskog "rođaka" primili s punim počas-tima.

Iako se frankopanska poludržava poslije podijelila na devet dijelova i dalje su Frankopani određivali i usmjeravali tijekom hrvatske povijesti. Najveća im je zasluga bila posvemašnja uključenost u obranu zemlje od turske opasnosti. Od četiri grane hrvatskih Frankopana prva je izumrla Cetinska (1543.), slijedila ju je Slunjska 1572. i Ozaljska 1977., a Tržaška ili Brinjska izumrla je pogibijom

Frana Krste Frankopana u 28 godini života.

Od 1112. spominje se furlanska obitelj u osobi Federica di Caporiacco, a ta obitelj i danas postoji. Potomci Feredika u Furlaniji zvali su se "od Kaporijaka" ili samo "od Kastela". Frankopanima se prvi put nazivaju u diplomi koju je u Padovi 1487. stekao

Sadašnji ulaz u utvrdu Ribnik

Giacomo di Castello i gdje izričito stoji "ex nobilissima Francapanum familia". Kontakti te obitelji s Hrvatskom i svojim "rođacima" bili su vrlo intenzivni, primjerice Antigono Frangipane dopisivao se s hrvatskim povjesničarima, posebno s Ivanom Kukuljevićem Sakcinskim. Vrlo su dobro poznavali hrvatsku povijest, što je slučaj i s današnjom glavom te obitelji, markizom Doimom Frangipaneom, koji je sveučilišni profesor u miru i živi u svom dvorcu u Udinama.

Posljednji član rimske obitelji Mario Frangipane u svojoj je oporuci odredio da sve posjede i naziv markiza ostavlja hrvatskim Frankopanima, a u slučaju njihova izumrća furlanskoj obitelji. Tako je naslov markiza od Nemija najprije prenesen na Frana Krstu Frankopana, a potom na furlanske Frankopane, koji se sada nazivaju samo markizima jer su 1781. izgubili posjed Nemi.

Fran Krsto Frankopan odnosio se vrlo srdačno prema svojim furlans-

kim "rođacima" i svoja je pisma uvijek potpisivao sa "servitore e parente" (sluga i rođak). Toliko se zbližio s Pietrom Urbanom Frangipanim da je njegovu sinu Orfeu ponudio gostoprimstvo. Zbog uloge Frana Krste u Zrinsko-Frankopanskoj uroti Orfeu je prijetilo uhićenje, a za njegovu je glavu raspisana nagrada od 100.000

talira. On je iz Kraljevice pobjegao u Veneciju zajedno sa suprugom Frana Krste Frankopana Julijom de Naro. Ona se potom povukla u samostan Sv. Terezije u Rimu gdje je preminula, a Orfeo je Frangipane pobjegao u Francusku te tamo ostao sve do svoje smrti.

Bila bi to priča o jednoj velikoj i slavnoj hrvatskoj plemenaškoj obitelji značenje koje je u hrvatskoj povijesti nezaobilazno. Osim što su dali golem doprinos hrvatskoj obrani od Turaka, veliki su doprinos dali hrvatskoj kulturi, ponajprije njegovanjem glagoljaštva i pismenosti, a možda i najviše upravo Fran Krsto Frankopan sa svojim pjesmama ("Navik on živi ki zgine pošteno"). No dali su velik doprinos i hrvatskoj graditeljskoj baštini, gradeći brojne velike i raskošne crkve i samostane. Bez izravnog doprinosa Frankopana hrvatsko bi fortifikacijsko graditeljstvo bilo neusporedivo siromašnije i gotovo da ne bi bilo vrijedno spomena.

Branko Nadilo